

چگونه بنویسیم

دکتر محمد عطاران

اشاره

تابستان فرصت خوبی است تا آموزگاران، معلمان و دبیرانی که فرصت و فراغت دارند، به نگارش مقاله برای ارائه در کنفرانس‌ها، نشریات و... پردازند. در این مقاله، امکاناتی را که فناوری اطلاعات در اختیار ما قرار می‌دهد و نگارش مقاله را برایمان آسان می‌کند، معرفی می‌کنیم.

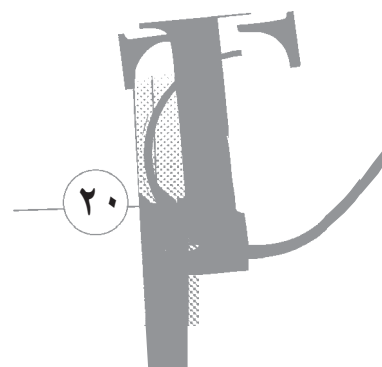

علمی

در سال‌های اخیر، انتشار مقالات علمی در آموزش و پرورش ایران رواج بسیاری یافته است. گسترش دوره‌های تحصیلات تکمیلی و الزام دانشجوی معلمان دوره‌ی دکترا به انتشار مقاله در نشریات علمی-پژوهشی، گسترش فعالیت‌های پژوهشی در وزارت آموزش و پرورش و ارائه‌ی آن در نشریات علمی پژوهشی، سیاست‌های تشویقی در انتشار مقاله‌ی علمی توسط معلمان و یا ارائه‌ی آن‌ها در همایش‌های علمی و... از جمله علل رشد نشریات علمی پژوهشی در آموزش و پرورش کشور هستند. نشریه‌هایی که مقالات معلمان در آن‌ها منتشر می‌شوند، عمدتاً یا جزو مجموعه نشریات عمومی و تخصصی رشد هستند و یا در زمره‌ی نشریات علمی پژوهشی کشور قرار دارند.

نشریات علمی براساس فاصله‌ی انتشار، تقسیم‌بندی موضوعی (عمومی، تخصصی و...)، نوع مخاطب (بزرگسال، جوان و...) مکان یا حوزه‌ی انتشار، نوع ناشر (دولتی، نیمه دولتی و غیردولتی)، زبان انتشار (یک‌زبانه، دو یا چندزبانه)، محتوا (علمی پژوهشی، توصیفی، ترویجی و...)، نوع دست‌رسی (دارای هزینه، رایگان) به انواع متفاوتی تقسیم می‌شوند. این نشریات براساس نوع مقاله‌هایی که منتشر می‌کنند نیز درجات متفاوتی دارند که با عنوان مجله‌ی «نقد کتاب»، «آموزشی، مروری، علمی ترویجی، و علمی پژوهشی» شناخته می‌شوند. نشریه‌ی علمی پژوهشی که اعتباری بیش از سایر نشریات دارد، نشریه‌ی ادواری و دارای هیئت علمی معتبر است و اعضای آن باید ضوابط خاصی داشته باشند. اهداف انتشار نشریه‌های پژوهشی به شرح زیرند:

- معرفی و ارائه‌ی دستاوردهای جدید علمی پژوهشی
 - ترویج و توسعه‌ی روش‌های نوین علمی
 - ثبت و مستندسازی نظریه‌ها، اختراعات و کشف‌های علمی
 - تسریع در انتشار و عرضه‌ی نتایج تحقیقات علمی
 - ارتقای دانش تخصصی صاحب‌نظران و کارشناسان
 - ارتقای مرتبه‌ی علمی استادان
 - کمک به مسئله‌یابی و حل مسائل علمی و فنی
 - ایجاد زمینه‌ی تبادل اندیشه و همکاری میان پژوهشگران داخل و خارج از کشور.
- فتاحی و همکاران (۱۳۸۵) مطالب ارائه شده در نشریات ادواری را از حیث نوع محتوا به انواعی تقسیم می‌کنند: علمی پژوهشی، توصیفی و ترویجی، مروری، خبری و گزارشی، آماری، و نشریه‌ی مرجع. نشریاتی که علمی پژوهشی هستند، مقالاتشان مستخرج از پروژه‌ای تحقیقاتی

شکل ۱

شکل ۲

شکل ۳

است که معمولاً به تولید علمی منجر می شود. در ایران، کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ارزش و درجه‌ی علمی و پژوهشی به نشریات اعطا می کند. اگر معلمان در هر یک از این نشریات مقاله‌ای منتشر کنند، علاوه بر تولید دانش، از مزایای اداری آن نیز بهره‌مند می شوند.

توسعه‌ی فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات، امکاناتی را در اختیار مؤلفان قرار داده است که نگارش مقالات علمی را آسان‌تر کرده است. از جمله‌ی این امکانات، دست‌یابی سهل و سریع به دانش موجود است. در این مقاله، به دو عنصر از عناصر مقالات علمی پژوهشی پرداخته می شود و امکاناتی که فناوری اطلاعات و ارتباطات (در ارتباط با این دو عنصر) در اختیار معلمان نویسنده قرار می دهد، با استفاده از امکانات سایت‌های ایرانی و فارسی زبان، معرفی می شوند.

برای نگارش مقاله‌ی علمی، نخست باید موضوع خود را به خوبی بیان کنیم و تصور روشن و آشکاری از آن داشته باشیم. موضوعی‌ای که خوب بیان شده باشد و چارچوب روشنی داشته باشد، امکان نوشتن مقاله را آسان‌تر می کند. علاوه بر آن، اگر هم نویسنده در مقاله‌ی خود ایده‌ی تازه‌ای را بیان نمی کند و ایده‌ای را بسط و ترویج می دهد، باید آن را در ترکیبی جدید ارائه کند و این میسر نیست مگر این که بدانیم، کسانی که پیش از ما درباره‌ی موضوع مقاله‌ی ما سخن گفته‌اند، سخنان چيست تا بر دوش آن‌ها بایستیم و مقاله‌ی خوبی را ارائه کنیم.

بیان مسئله

نگارش مقاله با مسئله یا موضوع آغاز می شود. این موضوع می تواند از ذهن شما تراوش کرده باشد، در کلاس به آن برخورد کرده باشید، یا مشکلی ذهنی باشد که به دنبال جوابش می گردید و سرچشمه‌ی آن نیز برای شما روشن نیست، ولی خواهان جواب هستید. در این صورت، با پیدا کردن موضوع مشکلی ندارید. اما اگر مایلید موضوعی پیدا کنید که نشریات به درج آن‌ها علاقه‌مندند، می توانید سری به سایت نشریات بزنید و با مرور آن‌ها، موضوعات روز و مطرح در نشریات را پیدا کنید. اگر علاقه‌مند به درج مقاله‌تان در نشریه‌های رشد هستید، نشانی www.roshdmag.ir را در اینترنت تایپ کنید (شکل ۱). در صفحه‌ی اصلی، عنوان نشریات عمومی و تخصصی رشد وجود دارد. به هر یک از آن‌ها مراجعه کنید، می توانید مقالات نشریات رشد را به صورت فایل‌های PDF ببینید. توجه داشته باشید که برای دیدن این مقالات، باید برنامه‌ی اکروبات ریدر^۱ را نصب کنید. اگر این برنامه را ندارید، می توانید به سایت شبکه‌ی رشد (www.roshd.ir) مراجعه کنید و از آن‌جا در بخش بانک نرم افزار، برنامه‌ی اکروبات ریدر را نصب کنید. (شکل ۲)

علاوه بر آن، مراکز گوناگون پژوهشی وزارت آموزش و پرورش نیز اولویت پژوهشی خود را منتشر می کنند. با رجوع به سایت این مراکز می توانید، عناوین پژوهشی آن‌ها را پیدا کنید.

شکل ۴

یکی از این مراکز، پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش است. به صفحه‌ی اصلی این پژوهشگاه با نشانی www.rie.ir وارد شوید. (شکل ۳)

در سمت راست صفحه‌ی اصلی نام پژوهشکده‌های گوناگون پژوهشگاه وجود دارد که با کلیک کردن روی هر یک می‌توانید، به صفحه‌ی اصلی پژوهشکده‌ی مورد نظر خود بروید. مثلاً اگر روی پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت کلیک کنید، عناوین گروه‌های گوناگون پژوهشی پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت را ملاحظه می‌کنید. با کلیک کردن روی نام گروه‌ها می‌توانید، به صفحه‌ی گروه‌های پژوهشی بروید و در قسمت اولویت‌های پژوهشی کلیک کنید تا با عناوینی که از نظر گروه پژوهشی، تحقیق در مورد آن‌ها اولویت دارد، آشنا شوید. مثلاً در صفحه‌ی گروه پژوهشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، اولویت‌های گروه را می‌خوانید. (شکل ۴)

از دیگر سایت‌هایی که در انتخاب عنوان مقاله به شما کمک می‌کنند، سایت «مؤسسه‌ی پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش» با نشانی <http://www.oerp.medu.ir/oerprici/index.php> است (شکل ۵). در این سایت، اولویت‌های گروه‌های پژوهشی این مؤسسه اعلام می‌شوند که در زمینه‌ی انتخاب موضوع پژوهش و نگارش مقاله، راهنمای خوبی خواهد بود.

شکل ۵

اگر دنبال نشریات علمی پژوهشی می‌گردید، وزارت آموزش و پرورش دارای دو نشریه است. نخست نشریه‌ی علمی پژوهشی «فصل‌نامه تعلیم و تربیت» که پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش آن را منتشر می‌کند و سابقه‌ای طولانی دارد. در سایت این نشریه با نشانی <http://rie.ir/index.aspx?siteid=75&siteid=75&pageid=366> (شکل ۶) اطلاعات زیر قابل دست‌رس هستند:

شکل ۶

- راهنمای تدوین نگارش مقالات فصل‌نامه‌ی تعلیم و تربیت
 - نحوه‌ی پذیرش مقالات فصل‌نامه‌ی تعلیم و تربیت
 - متن کامل مقالات نشریه
- در قسمت راهنمای تدوین نگارش مقالات فصل‌نامه، اولویت‌های نشریه برای پذیرش مقالات درج شده است و در انتخاب موضوع مقاله به شما کمک می‌کند.
- هم‌چنین، مؤسسه‌ی پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی، دارای نشریه‌ی علمی پژوهشی با نام «فصل‌نامه‌ی نوآوری‌های آموزشی» است که امکان ملاحظه‌ی اولویت‌های چاپ مقاله، در این نشریه نیز وجود دارد.

ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق

در نگارش مقاله، باید بنیادهای نظری موضوع خود و نیز تحقیقات قبلی که در این زمینه انجام شده‌اند را بیان کنید. برای پیدا کردن مبانی نظری می‌توانید، کتاب‌هایی را که در زمینه‌ی موضوع شما هستید، بیابید و بخوانید. اگر به نشانی www.ketab.ir که نشانی سایت خانه‌ی

شکل ۷

شکل ۸

شکل ۹

کتاب وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی است، مراجعه کنید، با نوشتن کلید واژه‌ی مورد نظر خود در صفحه‌ی جست‌وجو، یا نام و نام خانوادگی نویسنده‌ی کتاب و یا اسم ناشر و... نام و مشخصات کتاب‌های مورد نظر خود را پیدا می‌کنید. (شکل ۷)

هم چنین باید به تحقیقات قبلی در زمینه‌ی مقاله‌ی خود اشاره کنید. یعنی باید مشخص شود که قبل از شما چه کسانی در این زمینه کار کرده‌اند و نتایج تحقیقات آن‌ها چه بوده است. تحقیقات قبلی یا به صورت مقاله منتشر شده‌اند و یا دانشجویان دوره‌های کارشناس ارشد و دکترا در پایان‌نامه و رساله‌ی خود، درباره‌ی آن صحبت کرده‌اند. برای پیدا کردن مقاله‌های نوشته شده در این زمینه، به پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی www.sid.ir مراجعه کنید. صفحه‌ای ظاهر می‌شود که دارای دو بخش منابع فارسی و انگلیسی است. برای پیدا کردن مقالات فارسی، روی عنوان مقالات فارسی کلیک کنید. صفحه‌ای مانند صفحه‌ی زیر ظاهر می‌شود:

کلید واژه‌ی خود را بنویسید. عناوین مقاله‌ی مورد نظر می‌آید. برخی از این مقالات دارای چکیده‌اند و در برخی نیز علاوه بر چکیده، اصل مقاله هم آمده است. روی اصل مقاله کلیک کنید. (شکل ۸)

پیدا کردن پایان‌نامه‌ها و رساله‌هایی که درباره‌ی موضوع مورد علاقه‌ی شما ارائه شده‌اند، کار سختی نیست. به نشانی پژوهشگاه اسناد و مدارک علمی ایران، یعنی www.irandoc.ac.ir بروید. در صفحه‌ی اصلی، روی عنوان پایگاه‌های اطلاعاتی کلیک کنید. صفحه‌ی جست‌وجو ظاهر می‌شود. در این قسمت، کلمه‌ی کلیدی خود را بنویسید و کلیک کنید. نتایج جست‌وجو ظاهر می‌شود. روی هر عنوان که کلیک کنید، مشخصات پایان‌نامه ظاهر می‌شود. (شکل ۹)

فایل اکروبات ریدر ۱۵ صفحه‌ی اکثر پایان‌نامه‌ها در این سایت وجود دارند که خواندن آن‌ها می‌تواند در نگارش مقاله به شما کمک زیادی کند.

در این صفحه، اگر کلید واژه‌ای مانند «اقدام پژوهی»، «افت تحصیلی» و... را در پنجره‌ی جست‌وجو بنویسید، نشانی مقالات فارسی علمی پژوهشی را که اعتبار علمی دارند پیدا می‌کنید. به این مقالات به دو صورت قابل دست‌رسی باید: چکیده و یا اصل مقاله. چکیده‌ی مقاله در درج پیشینه‌ی تحقیق به شما کمک می‌کند و از اصل مقاله نیز می‌توانید برای درج مبانی نظری مقاله تان استفاده کنید.

زیرنویس

1. Acrobat Reader

منبع

فتاحی، رحمت‌الله. گیلوری، عباس. منصوریان، یزدان. (۱۳۸۵). مدیریت نشریه‌های ادواری: جنبه‌های نظری و کاربردی گزینش، فراهم‌آوری سازماندهی و ارائه خدمات ادواری (چاپی و الکترونیکی)